

BİLİMSEL YAYINLARDA ÜNİVERSİTELERİN YERİ = POSITION OF UNIVERSITIES IN SCIENTIFIC PUBLISHING

Doç. Dr. Doğan Atılğan

Özet:

Günümüzde bilim ve eğitimi kurumlarının başında sayılan üniversitelerin bilimsel değerlendirme ölçütleri iki şekilde yapılabilmektedir. Birincisi, yetiştirdiği öğrencilerin yetisi ve istihdamdaki payları olurken, ikincisi de üniversitede görev yapan bilim adamlarının uluslararası geçerliliği olan dergilerde yaptıkları yayınlardır. Yapılan bu yayınların uluslararası değerlendirme ölçütü olarak ISI kapsamındaki Web of Science içinde yer alan dizinlerde yer alan yayınlarda yayınlanmış olması esas alınmaktadır. Bu yayınların bilimsel değeri konusunda tartışmalar sürmekle birlikte başka bir değerlendirme ölçütü kabul edilinceye kadar bu ölçütler geçerliliğini koruyacak gibi görünmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de ISI kapsamında en çok yayın yapan belli başlı üniversiteler bilimsel yayınları ve öğretim üyesi başına düşen yayın sayıları bakımından değerlendirilmiştir.

Abstract:

Universities, as leading institutions of science and education, can be scientifically evaluated in two ways. The first one is the ability of educated students and the proportion of employment, and the second one is the scientists’ publications that are published by international journals. Internationally evaluated publications take place in ISI’s Web of Science indexes. Scientific values of these publications are in discussion, but it seems that until new criteria are accepted, current measures will preserve their validity. In this paper, scientific publications, and number of publications per tutor involving in ISI evaluate main universities in Turkey

Bilindiği gibi üniversitelerin yerine getirmekle yükümlü oldukları iki temel görevleri vardır. Bunlardan birincisi ülkenin gereksinim duyduğu insan gücünü yetiştirmek, yani eğitim vermek. İkincisi de araştırma geliştirme faaliyetlerini yürütmek, desteklemek ve yeni bilgi ve teknoloji üretimine katkı sağlamaktır. Üniversiteler, görevlerinden birincisini yetiştirmiş insan gücünü toplum hizmetine sunarak yerine getirirken, ikinci görevini de yayın ve patent yoluyla toplumu bilgilendirme hizmeti olarak yerine getirmiş olur.

Üniversitelerin bu görevleri yerine getirip getirmediği ya da yerine getirmedeki başarısı toplum tarafından izlenmekte ve değerlendirilmektedir. İnsan gücü yetiştirilmesindeki başarısı mezunlarının ekonomiye sağladığı katkı ve devletin değişik katmanlarında alınan görevlerle değerlendirilmektedir.

Bilimsel faaliyetlerin değerlendirilmesi ise yapılan yayın ve alınan patentlerle ölçülmektedir. Yapılan yayınların uluslararası tanınan dergilerde yer alması ve bu dergilerin tanınmış indekslerde taranıyor olması da önemli bir ölçüttür.

Günümüzde bilimsel değerlendirme ölçütü olarak ele alınan indeks ise ISI (Institute for Scientific Information) tarafından yayınlanan Web of Science veri tabanıdır. Bu veri tabanında fen bilimleri alanında SCI (Science Citation Index), Sosyal bilimler alanına SSCI (Social Science Citation Index), sanat ve insan bilimleri alanında da A&HCI (Arts and Humanities Citation Index) yer almaktadır. ISI kapsamında tüm Dünyada ağırlıklı olarak İngilizce yayınlanmış dergiler yer almaktadır. ISI kapsamında yer alan yayınlar iki kategoride değerlendirilmektedir. Temel listede (Main list) yaklaşık 8700 uluslararası dergi yer almaktadır. Genişletilmiş listede (Expanded list) ise yaklaşık 16.000 dergi, bildiriler kitabı ve rapor yer almaktadır. ISI kapsamına girecek dergilerin Enstitünün belirlediği ölçütleri yerine getirmesi gerekmektedir. ISI'nın yayın seçim ilkeleri kendi web sayfalarından elde edilebilir. (www.isinet.com)

ISI'nın seçim ölçütleri ve veri tabanlarında yer alan dergilerin bazılarının niteliğinin tartışılabilir olmasına karşın, Web of Science kapsamında uluslararası başka bir yayının bulunmaması nedeniyle bilimsel değerlendirme ölçütü olarak anılan indekslerdeki verilerle yetinme zorunluluğumuz vardır. ISI kapsamında dünyaca tanınmış bazı yayınevleri tarafından yayınlanan bilimsel dergilerin yer almaması da başka bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bir bilimsel kitap hazırlarken harcanan zaman ve bilimsel alt yapı ile çok sayıda makale yazılabilir olması bu değerlendirmemizi güçlendirmektedir. Köklü üniversitelerimizde seçkin bilim adamlarımızın daha kalıcı olması ve öğrencilerine destek olmak amacıyla yazdıkları kitap için harcadıkları zamanın çokluğu, bu bilim adamlarımızın makale sayısının daha az olmasına neden olabilmektedir. Ancak yeni gelişmekte olan üniversitelerimizde akademik ilerleme için de ön koşul olan Web of Science kapsamındaki yayınlarda makale yayınlama hedefi kimi zaman derginin saygınlığının da dikkate alınmadığı düşüncesini de ortaya koymaktadır.

Üniversite ve araştırma merkezlerinde görev yapan öğretim elemanlarının ISI kapsamında yer alan dergilerde yaptıkları yayınlar, dergiler yayımlandıktan sonra ISI Merkezine ulaştırıldıktan sonra indekslenerek ait olduğu konu indeksinde yayınlanmaktadır. Dergilerin yayın süreci ve firmaya ulaşarak burada işlenmesi ve konu indekslerinde yer alması aşamasında geçen süreç bazen altı ayı bulmaktadır. Bu nedenle üniversitelerin yıllık bilimsel yayın değerlendirmeleri bir sonraki yılın altıncı ayına kadar uzayabilmektedir. Bu nedenle değerlendirmelerin bir sonraki yılın altıncı ayından önce yapmak çok sağlıklı görünmemektedir.

ISI kapsamında yer alan veri tabanları ülkemizde TÜBİTAK Ulakbim tarafından arşivlenmekte ve üniversitelerin hizmetine sunulmaktadır. Ulakbim geliştirdiği bir yazılımla veri tabanında yer alan dergilerde yayınlanan makale, eleştiri, yayın tanıtım, vb doküman türlerinden her birini ayrı ayrı adres bilgilerinden yararlanarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma sonucunda da ülke, organizasyon adı ve yayın yılı

ve indeks türü başlıkları altında kurumların yayın sayıları istatistiksel olarak Ulakbim web sayfasında yayınlanmaktadır.¹

Ülkemizin geneli ve/veya kurum bazında bilimsel yayın sayıları değerlendirildiğinde bu verilerden yararlanılabilir. Ancak araştırmacıların yayınlarında kullandığı adres bilgilerindeki kimi değişik bilgiler kurumların ürettikleri yayınların gerçek sayılarına erişimini engellemektedir. Bunun yanında güncellemedeki gecikmeler nedeniyle Ulakbimin verdiği istatistikî bilgiler ile kurumların ISI web sayfasından kendi taramaları sonucunda elde ettikleri yayın sayıları her zaman örtüşmemektedir. Bu farklılık Ulakbim yetkililerince de kabul edilmektedir. Bu nedenle yapılacak bilimsel yayın değerlendirme çalışmalarında Ulakbim istatistiklerinden yararlanılacağı gibi her kurum kendi yayın listelerini konu, yayın türü indeks türü, yayın yapılan birim ve yıl ayrıştırmada Web of Science veri tabanını kullanarak elde edebilir.² Üniversitelerin yayın değerlendirmelerine geçmeden önce ülkemizin genel bir durumuna baktığımızda son yıllarda belirgin bir ilerleme gözlenmektedir.

Web of Science veri tabanı kapsamında yer alan indekslerin inlenmesi sonucunda 2001 yılında makale bazında 7811 makale ile 25. sırada yer alan Türkiye, 2002 yılında Danimarka, Avusturya, Finlandiya gibi Avrupa Birliği ülkelerini geride bırakarak 8881 makale ile 22. sıraya yükselmiştir. 2003 yılında 10223 makale ile İsrail'i de geçen Türkiye 21. sıraya yükselmiştir.

Web of Science veri tabanını kullanarak yaptığımız tarama sonuçlarını, 2003 yılına göre yayın sayısı en çok olan üniversiteler bazında değerlendirirken Ulakbim web sayfasında verilen kurum adreslerinden yararlanılmıştır³

Ulakbim sayfasında yer verilen üniversitelerin yayın sayıları ile Web of Science veri tabanından yapılan tarama sonucunda elde edilen verilerdeki farklılık nedeniyle aşağıdaki tablolarda hem ulakbim kaynaklı, hem de veri tabanlarından elde edilen sayılar verilmiştir.

1. Tabloda değerlendirmeye alınan üniversitelerin yaptıkları yayınlar tüm doküman tipleri ve makale türüne göre hem ulakbim, hem de Web of Science sayfasındaki sayılarına göre sıralanmıştır. Tablodan da görüleceği gibi İstanbul Üniversitesi dışındaki tüm üniversitelerin sayıları Ulakbim sayfasında daha düşük görünmektedir. Bunun nedeni de yukarıda da belirtildiği gibi ulakbim'in web sayfasındaki güncellemenin gecikmesinden ve üniversitelerin adres standartlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo:1 2003 yılı WEB OF SCIENCE BÜTÜN İNDEKSLER

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM (Tüm doküman)	Web of Science (Tüm doküman)	ULAKBİM Makale	Web of Science Makale
İstanbul	1050	1027	850	872
Hacettepe	1009	1032	784	767

Ankara	807	826	693	717
Orta Doğu Teknik	587	605	560	578
Ege	555	592	504	532
Atatürk	538	574	495	489
İstanbul Teknik	517	512	479	501
Gazi	515	549	468	494
Dokuz Eylül	380	391	324	336
Fırat	330	333	309	314
Çukurova	313	324	271	277
Boğaziçi	216	221	195	198
Bilkent	213	241	191	213

Üniversitelerin tüm bilim dallarında yaptıkları yayınları yansıtan bu verilerden sonra, 2. tabloda sadece fen ve sağlık bilimlerine ait yayınların listelendiği Science Citation Index’de yer alan yayınlar sıralanmıştır. Bu tabloların incelenmesinden de anlaşılacağı gibi genel tabloda yer alan ancak bünyelerinde Tıp fakültesi bulunmadığı için Science Citation sıralamasında daha az yayını görünen Bilkent ve Boğaziçi üniversiteleri ilk 10 üniversite arasında yer almamıştır.

Tablo 2: 2003 yılı SCIENCE CITATION INDEX

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM (Tüm doküman)	Web of Science (Tüm doküman)	ULAKBİM (Makale)	Web of Science (Makale)
İstanbul	1037	1011	841	861
Hacettepe	1000	1021	773	754
Ankara	785	821	672	701
Ege	552	589	525	540
Orta Doğu Teknik	545	558	501	530
Atatürk	535	571	490	484
İstanbul Teknik	512	507	476	498
Gazi	511	545	464	490
Dokuz Eylül	379	390	323	335
Fırat	329	332	308	313
Çukurova	309	320	267	273

Web of Science kapsamında bir başka yayın türü de sosyal bilimlere ilişkindir. 3. tabloda yer alan Sosyal bilimlere ilişkin yayın sayıları incelendiğinde de fen bilimleri ile aralarındaki büyük uçurum görülmektedir. Bu fark çeşitli nedenlerle açıklanabilmektedir. Bu nedenlerin başında tıp, mühendislik ve fen bilimlerinde bilginin daha hızlı değişmesi ve bu alanda yapılan çalışmaların çoğunlukla deneysel verilere dayanması nedeniyle bu alanlarda daha fazla yayın yapılabilmesi ile bu alanlarda yayınlanan bilimsel yayınların çeşitliliği sayılabilir.

Tablo:3 2003 yılı SOCIAL SCIENCE CITATION INDEX

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM (Tüm doküman)	Web of Science (Tüm doküman)	ULAKBİM (Makale)	Web of Science (Makale)
Orta Doğu	52	56	45	48
Bilkent	49	64	37	49
İstanbul	39	40	31	34
Ankara	36	40	28	29

Hacettepe	33	38	26	31
Boğaziçi	28	30	19	21
Dokuz Eylül	17	15	14	14
Ege	16	16	13	13
Atatürk	14	15	11	10
Çukurova	13	13	11	10
Gazi	8	8	8	8

Son olarak yayın sayısı en düşük olan ve bazı üniversitelerimizin hiç yayınının bulunmadığı Arts and Humanities Citation Index verilerine yer verilmektedir. 4. tablodan da görüleceği gibi değerlendirmeye alınan üniversitelerden yayın sayısı 2 den az olanlar listeye dahil edilmemiştir.

Tablo:4 2003 yılı ARTS AND HUMANITY CITATION INDEX
(Bütün doküman tipleri için)

ÜNİVERSİTELER	ULAKBİM (Tüm doküman)	Web of Science (Tüm doküman)	ULAKBİM (Makale)	Web of Science (Makale)
Boğaziçi	14	17	12	13
Bilkent	11	15	6	10
İstanbul Teknik	4	4	2	2
İstanbul	3	5	2	4
Orta Doğu Teknik	2	3	2	3
Ankara	2	3	2	3

Yapılan taramalarda elde edilen veriler sayısal bir değer taşımakla birlikte üniversitelerin gerçek performanslarını yansıtmamaktadır. Bu nedenle üniversitelerin öğretim üyesi sayıları dikkate alınarak kişi başına düşen yayın sayısının irdelenmesi daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir. Üniversitelerde öğretim üyesi başına düşen yayın sayısının değerlendirilmesinde de yardımcı doçent, doçent ve profesörler değerlendirmeye alınmış tüm üniversitelerde uzman ve araştırma görevlileri değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

Üniversitelerin performanslarındaki ilerlemeyi göstermek amacı ile iki yılı 5. ve 6. tablolarda karşılaştırarak değerlendirmek istiyoruz.

Tablo 5: 2001 YILI ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN SAYI

ÜNİVERSİTELER	Öğt. Üye	Tüm Doküman	% 0,27	makale	% 0,22
Bilkent	1247	293	0,23	204	0,21
Orta Doğu Teknik	698	160	0,23	106	0,20
Hacettepe	1227	927	0,69	781	0,68
İstanbul Teknik	837	469	0,56	442	0,53
Boğaziçi	354	221	0,69	178	0,50
Ankara	1617	617	0,38	524	0,32
Fırat	483	134	0,27	127	0,26
Dokuz Eylül	898	257	0,28	225	0,25
Ege	1200	328	0,27	271	0,23

Tablo 6: 2003 YILI ÖĞRETİM ÜYESİ BAŞINA DÜŞEN SAYI

ÜNİVERSİTELER	Öğrt.Üye	makale	%	Tüm Dok	%
Bilkent	238	213	0,89	241	1,01
Orta Doğu Teknik	709	578	0,81	605	0,85
Hacettepe	1319	872	0,66	1032	0,78
Fırat	507	314	0,61	333	0,65
Boğaziçi	340	198	0,58	221	0,65
İstanbul Teknik	850	489	0,57	512	0,60
Atatürk	952	532	0,55	574	0,60
Ankara	1624	717	0,44	838	0,52
Çukurova	730	277	0,37	324	0,44
Dokuz Eylül	916	336	0,36	391	0,42
İstanbul	2084	767	0,36	1027	0,49
Gazi	1437	494	0,34	549	0,38
Ege	2084	501	0,24	592	0,28

Tablo 5. ve 6. da görüldüğü gibi 2001 ve 2003 yıllarına göre kişi başına düşen yayın sayıları üniversitelerimizin performansını ortaya koymaktadır. Bu tabloda yer alan üniversiteler her üç indekste de adı geçen üniversitelerin toplamından oluşturulmuştur. Örneğin Ankara Üniversitesi makale bazında 2001 yılında kişi başına %32 iken, bu sayı 2003 yılında % 44'e çıkmıştır. Bununla birlikte Atatürk Üniversitesi 0,18'den, 0,55'e, Fırat Üniversitesi de 0,26'dan 0,61'e yükselmiştir. Bunda en önemli etken olarak da öğretim üyelerinin gayretleri yanında üniversitelerin bilimsel bilgiye verdikleri önem ve elektronik yayınların sağlanmasına ayırdıkları destek gösterilebilir.

Kaynakça

1. www.isinet.com/selection
2. isiknowledge.com
3. <http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/yayinveatiftarama/siralama/universite.uhtml>